

УДК 37.015.31:17.022.1

ГУМАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Боченко О.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Завжди було відомо, що освіта та виховання людини може бути успішним тільки тоді, коли вони йдуть за його природою, враховуючи задатки, потреби та інтереси людини. Гуманістичний педагогічний процес дозволяє людині реалізувати унікальні здібності та привести її до вершин знання та майстерності. На шляху реалізації цієї проблеми гуманізації педагогічного процесу виникли складні перепони, які пов'язані зі знаннями складних законів, які керують соціальною життєдіяльністю людини й особливо функціонування його інтелекту, моральних чинників, що сторіччями не було змоги втілити його у життя.

Ключові слова: гуманістичний педагогічний процес, совість, моральне почуття.

ГУМАНИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Боченко О.В.

Испокон веков было известно, что педагогический процесс может быть успешным только в том случае, если он следует за природой человека, т. е. учитывает его задатки и направленность его интересов. Только гуманистический педагогический процесс позволяет человеку полноценно реализовать заложенные в нем способности и привести его к вершине знания и мастерства. В то же время на пути реализации, казалось бы, простой и очевидной идеи возникли сложные препятствия, связанные со скудным знанием законов, управляющих социальной жизнедеятельностью человека и особенно функционированием его интеллекта, моральных качеств, что веками не удавалось претворить идею гуманизации педагогического процесса на практике.

Ключевые слова: педагогический процесс, совесть, нравственные чувства.

IN THE PEDAGOGICAL PROCESS OF HUMANISM

Bochenko O.V.

It was from time immemorial known that in humanism pedagogical process of a person can be successful only in that case if follows her nature, i.e. considers her dispositions and orientation of her interest. Only humanism pedagogical process allows the person to accomplish in full her initially unique abilities, incorporated by birth, and to lead her to the tops of knowledge and skills. At the same time, on the way of realization of, apparently, simple and obvious idea of humanism pedagogical process have arisen so complex obstacles, connected with formally education have arisen so complex obstacles, connected with poor knowledge of laws, governing the social interaction of the person and, especially, functioning of her intelligence, that for centuries it was not possible to realize this idea into an applied theory and educational methodology, and implement to practice.

Keywords: humanism pedagogical process, the conscience, moral sense.

Нове третє тисячоліття і ті важливі зміни, які відбуваються у нашій країні, завдання, які пов'язані з утвердженням у житті України гуманістичних ідей, прав та свобод, норм життя суспільства, відкрили нові перспективи розвитку педагогічної науки та практики. Людина як самоціль розвитку, як критерій оцінки соціального процесу є гуманістичний ідеалом в сучасному суспільстві, у центрі якого повинна бути людина з її інтересами, потребами та нуждами. Тому гуманізація педагогічної системи зараз розглядається як головний соціально-педагогічний принцип, який відображає сучасні тенденції розвитку виховання молоді.

Реалізація принципів гуманізму у виховному процесі є з'ясування загальнолюдських цінностей, які є головними не тільки для якогось вузького обмеженого кола людей, які мають значення для всього людства. Вони у тій або іншій формі належать усім соціальним спільнотам, соціальним групам, народам, але не для всіх вони виражені однаково-вими способом. Особливості їх розвитку залежать від особливостей

культурно-історичного розвитку тієї чи іншої країни, її релігійних традицій, типу цивілізації. Це ті загальнолюдські цінності, які мають характер вічності.

Світова педагогічна теорія та практики вже давно прийшли до висновку, що виховання молоді повинно будуватися на цих постійних та вічних ідеях. саме такими, в основі усієї системи виховання, повинні бути з'ясовані та перевірені практикою принципи гуманізму.

Гуманізм перш за все передбачає любов та повагу до людини та її гідності.

Високий рівень психологічного розуміння закладається у людських співвідношеннях. За багато років поняття гуманізму з'ясовувалося як система ціннісних орієнтацій, у центрі яких знаходиться визначення людини в якості вищої цінності буття, про що писав ще Ян Амос Коменський у XXVII сторіччі. Людина у цій системі поглядів розглядається як головна мета суспільного розвитку, у процесі якого забезпечується здійснення необхідних умов для усієї реалізації усіх її потенцій, досягнення гармонії у духовній та соціально-економічній сфері життя, досягнення найвищого розквіту конкретної особистості.

З позиції гуманізму, кінцева мета виховання полягає у тому, щоб кожна людина могла бути повноцінним суб'єктом діяльності, пізнання та спілкування, бути вільною, самостійною істотою, відповідальною за себе та за все, що діється навкруги. Все це веде до висновку, що у процесі виховання, необхідно здійснити такі умови зовнішнього впливу на дитину, щоб її поведінка здійснювалась за власним бажанням, мотивувалась усвідомленим внутрішнім збуджувачем. Саме відсутність насилля, свобода вибору, доброта, повага сприяє розвитку такого внутрішнього регулятора зовнішніх дій та вчинків як совість.

Совість – це самосвідомість та почуття моральної відповідальності людини за свої вчинки перед суспільством та окремими людьми, моральна самооцінка особистості своїх вчинків та думок з точки зору норм загально людських цінностей, які є внутрішнім переконанням людини.

Совість – це соціальна, конкретно-історична категорія, яка виникла внаслідок взаємовідносин між людьми у процесі історичного розвитку.

М.Монтень в своїй праці «Про мистецтво жити достойно» пише: «Я засуджую всяке насилля при вихованні юної душі, яку зрощують в повазі до честі та свободи. В насиллі є дещо рабське, і я находжу, що те, що неможна зробити з допомогою розуму, обачності та уміння, ніяк неможна добитися силою» [1, с. 134]. І. Кант теж вважав, що волю дитини не треба зламувати, а необхідно тільки направляти, бо «за ломкою волі йде рабський образ життя» [2, 56].

Адам Сміт переконував, що природженої совісті немає, а якщо немає природженої, то немає ніякої, яка б була для людини обов'язковою, бо, що зроблено людиною, те вона може і змінити – бо це її власність, її справа, її річ.

Ж.Ж. Руссо у своїх «Листах про мораль» доводить вродженість совісті. Він пише, що совість надає любов до добра, що здатність до самосвідомості, самооцінка і прагнення до істинної довершеності – прагнення бути довершеним в очах самого себе і є можливість задовольнити це в очах самого себе і є можливість задовольнити це прагнення у вродженому почутті. У листі № 6 Руссо пише: «Совість робка и боязлива, она склонна к уединению, свет и шум отпугивают ее; предрассудки, коих порождением ее считают, суть ее злейшие враги, она бежит либо умолкает перед ними; их вопли заглушают ее шопот и препятствуют ему достигь нашего слуха. И если постоянно отворачиваться от нее, она замыкается в себе, она больше не говорит с нами, не отвечает на наши призывы; а когда совість засыпає, то пробудить ее бывает так же нелегко, как прежде было трудно усыпить» [3, с. 128].

Бенекке у своїй праці «Про моральне почуття» писав, що моральні почуття є усвідомленням прекрасного у відносинах між людьми, що обов'язок і совість одне і те ж саме, і обидва вони – почуття порівняння між оцінками та прагненнями, які або супроводжують людські вчинки або йдуть слідом. Всяке перед діюче почуття, радить воно або відраджує, називається почуттям обов'язку, а всяке наступне – совістю.

Ф. Фребель дає совісті назву «внутрішнього закону», який діє добровільно та свідомо.

І. Кант дає назву совісті як «дивовижній здатності в нас внутрішнього обвинувачування».

Гегель говорить, що совість є «моральною геніальністю та самостійним богослужінням» людини.

В.О.Сухомлинський виділяє такі умови формування совісті:

- урахування природи дитини;
- свобода вибору;
- відсутність насилля в вихованні;
- повага – «людяність та гуманність – джерело моральної чистоти» [3, 533];

- любов до дитини;

- розуміння дитини;

- вміння поставити себе на її місце;

- великодушність;

- милосердя – В.О.Сухомлинський вважав, що виховання в дитині милосердя веде до вершини моральної культури яким є сумління;

- доброта – «Доброта живить дерево дитячої радості – радості ніжного доторкання до живого й красивого. Доброта робить людину чутливою до слова батьків, учителів, товаришів. Доброта робить людину вихованою – сумлінною» [3, 523];

- радість – «уміння поділити радість – один з важливіших стимулів виховання сумління» [3, 535].

В.О. Сухомлинський згадує, що поет П. Антокольський зауважив, що треба виховувати і вчити дітей, радуючи їх, а не лякаючи. «Йдеться не про ту радість, що її переживає маленька людина, коли задовольняють всі її бажання. Йдеться про ту радість, яка розквітає в нашому бутті, в нашій поведінці з тонких, чутливих, ніжних корінців людяності, сердечності, турботи, любові до живого, беззахисного» [3, 522].

Велику увагу вивченню зовнішніх умов, які формують совість, як моральну самооцінку людиною своїх вчинків, приділяли багато і інших вчених, таких як: М.О. Добролюбов, Є.М. Водовозова, К.М. Вентцель, О.С. Левицькі, Д.Н. Тихомиров та інші. Вони вважали, що однією з важливих умов формування совісті у вихованні є надання свободи вибору.

Наукові дослідження проблеми морального вибору впливають на знаходження ефективних засобів формування моральної сутності особистості, мобілізації внутрішніх резервів її самовдосконалення,

поступового саморозвитку, розширення педагогічних впливів на саморозвиток особистості.

За свідцтвом Платона, ще Сократ стояв біля джерел вирішення цієї проблеми, коли головним у житті людини стає «власна самосвідомість кожного».

Свобода морального вибору є відносна свобода вибору форми та лінії поведінки, яка регулюється відповідальністю перед самим собою та перед іншими людьми за мотиви та наслідки цього вибору, яка відповідає соціально-моральній необхідності.

Процес морального вибору вчинків людини можна поділити на наступні компоненти:

- потреби та інтереси, які стимулюють моральний вибір;
- моральна орієнтація особистості;
- моральні мотиви та цілі;
- рішення моральної ситуації;
- вчинок, засоби його здійснення;
- об'єктивна результативність вчинку;
- особистісна самооцінка.

Можна зробити наступні висновки: необхідно будувати педагогічний процес, щоб вихователь керував діяльністю дитини таким чином, щоб у дитини з'явилося бажання до саморозвитку шляхом здійснення самостійних та відповідальних вчинків.

Педагогічний процес повинен допомогти обрати унікальний та самостійний шлях морального та соціального розвитку. Виховання передбачає в результаті присвоєння соціальних способів та форм діяльності формування орієнтації молоді на визначення цінності, самостійності в рішенні складних моральних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монтень М. Об искусстве жить достойно / М. Монтень. – Москва, 1973. – 205 с.
2. Руссо Ж.-Ж. Пед. сочинения в 2-х Т. Т. 2 / Ж. Руссо. – Москва, 1981. – 333 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 Т. Т.1 / В. Сухомлинський. – Київ, 1976. – 654 с.